

Τα χαρτονόμουτρα στις σκηνές του συγγραφικού και εικαστικού έργου του Γιάννη Σκαρίμπα

[Γ1' μέρος]

VII. Nazarenko Maryna (Ναζαρένκο Μαρίνα)

«[...]Κεφάλαιο 3^ο: **Στοιχεία Μοντερνισμού: Θέματα, (μη) ήρωες, αφηγηματικές τεχνικές στα πεζογραφικά έργα του Γιάννη Σκαρίμπα**
α. Η αγάπη του Γ. Σκαρίμπα για τον Καραγκιόζη

Από τη γνήσια λαϊκότητα του Σκαρίμπα εξηγείται το ιδιαίτερο πάθος και η αγάπη, που τρέφει

ο συγγραφέας για τον Καραγκιόζη, που [...]δεν είναι απλώς ο κυριότερος τύπος του θεάτρου σκιών, αλλά κάτι πιο σημαντικό: **ο κωμικός του ήρωας, που γελοιοποιεί όλους τους άλλους τύπους και, επομένως, η κεντρική κωμική σύμβαση, που το ορίζει· δηλαδή, είναι η αρχή της κωμωδίας.** Ο Καραγκιόζης **συνδέεται εντελώς φανερά και αυτόματα με τα καρναβαλικά έθιμα**, αφού κάθε ρόλος του, κάθε μεταμόρφωση και κάθε «ενθρόνισή» του συνεπάγεται ή προϋποθέτει σχεδόν πάντα μια μεταμφίεση· **δεν μασκαρεύεται απλώς για να ζήσει, αλλά και ζει για να μασκαρεύεται, γι' αυτό οι μεταμφιέσεις του είναι αποκριάτικες και γελοιογραφικές.**

[...]Το **αικίνητο χέρι** δεν είναι [...]εξωτικό μόνο από την άποψη του μεγέθους και της κατασκευής του· έχει, εξίσου ασυνήθιστα, **τις δικές του ανάγκες, τη δική του βούληση**, τη δική του μυθική λογική, με άλλα λόγια τη δική του αυτόνομη ύπαρξη, που είναι ανεξάρτητη από εκείνη του ίδιου του Καραγκιόζη και κάποτε την κυβερνά. Και επειδή, σύμφωνα με τον Μπαχτίν, στην παράδοση του γκροτέσκο, τα διάφορα μέρη ή μέλη του σώματος μπορούν να αποχωρίζονται από αυτό και να διάγουν μια ανεξάρτητη ζωή, το χέρι εδώ **ενσαρκώνει το ένστικτο, τα ορμέφυτα, τις ασυνείδητες γενικά ροπές του ανθρώπου**, ως δυνάμεις που δεν ελέγχονται από τη βούληση του εγώ και την ενσυνείδητη σκέψη.

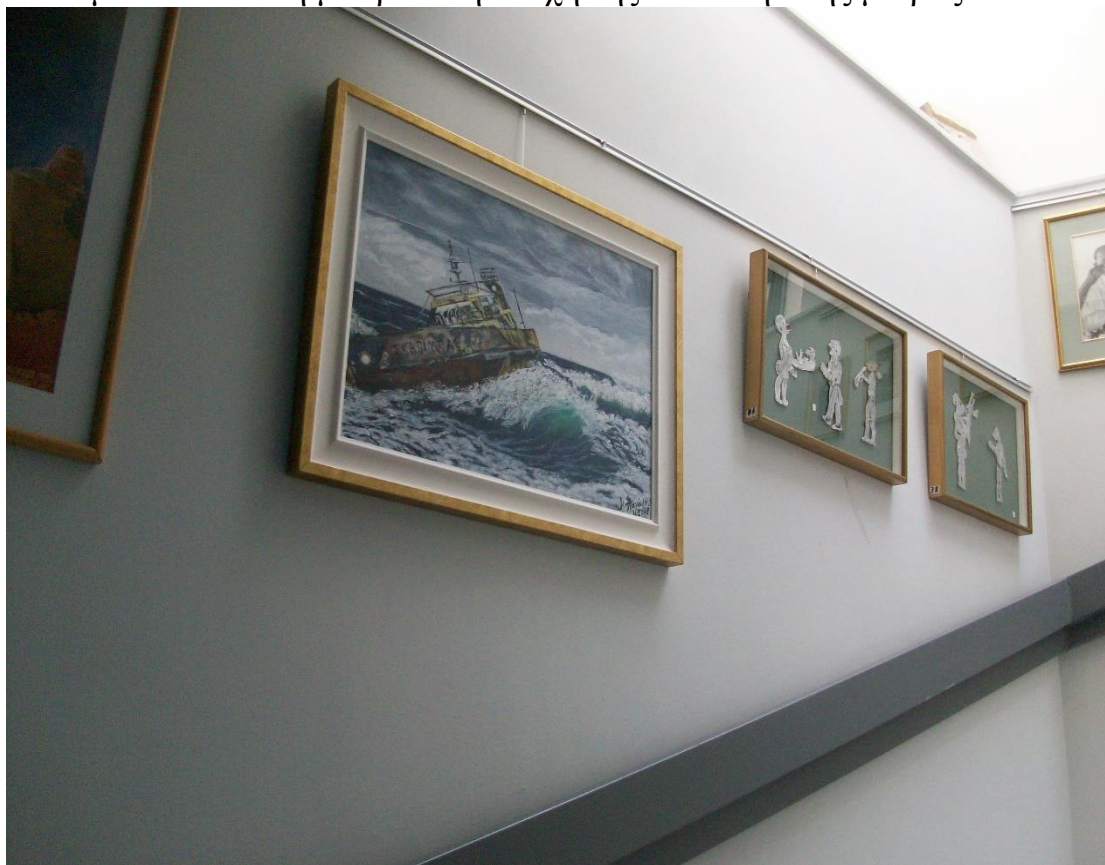
[...]Η **φιγούρα του θεάτρου σκιών έχει μια ολοφάνερη συγγένεια με τη μάσκα**: συγγένεια πιθανότατα γενετική και, οπωσδήποτε, λειτουργική· **ώστε ο Καραγκιόζης δεν είναι απλώς ένας μασκαράς, αλλά και η ίδια η μάσκα**: μια μάσκα, βέβαια, ιδιότυπη, αφού πίσω από αυτήν δεν υπάρχει και ένας μεταμφιεσμένος άνθρωπος, ένας ζωντανός μασκαράς, που δανείζεται το πρόσωπό της, αλλά μονάχα το ασύλληπτο ομαδικό σώμα ή το άφαντο ομαδικό πρόσωπο.

Άλλωστε, **στη μικροκοινωνία του μπερντέ, ο Καραγκιόζης είναι ένας τυπικά αποκριάτικος βασιλιάς του γέλιου**: αυτός που γελάει με τους πάντες και τα πάντα και κάνει τους πάντες να γελούν με τα πάντα. Εξάλλου, είναι οπωσδήποτε **ένας συμβατικός τρελός**, ο οποίος, όμως, ανακαλεί ως έναν βαθμό, και κάποτε συμβολίζει, τον αληθινό τρελό: εκείνον, που έχει λυτρωθεί μόνιμα από τα δεσμά της λογικής και της

κοινωνίας και που διαθέτει το προνόμιο της ατιμωρησίας· η τρέλα, λοιπόν, είναι η σοφία της γιορτής, γι' αυτό και το βαθύτερο νόημα του θεάτρου βρίσκεται ακριβώς στις παλαβομάρες, στην κουταμάρα και στις ανοησίες του Καραγκιόζη.

[...]Κατά τον Γ. Κιουρτσάκη: “Η παραμόρφωση, η ασυμμετρία, η σωματική ανωμαλία [...] οδηγούν τον άνθρωπο σε μια σχέση με το “αλλού” και το “άλλο”, του επιτρέπουν δηλαδή [...] να επικοινωνήσει με το ζώδες, με τον κόσμο των πνευμάτων, με τις δαιμονικές δυνάμεις.”

[...]Η δε γλώσσα της λαϊκής κωμωδίας λειτουργεί πάντα μασκαρεύοντας για να ξεμασκαρέψει και μυθοποιώντας για να απομυθοποιήσει. Το μασκάρωμα είναι ξεμασκάρωμα γιατί, γελοιογραφώντας στο έπακρο ή αναποδογυρίζοντας επιδεικτικά το κοινωνικό φαίνεσθαι, φωτίζει ανελέητα τα κωμικά του κουσούρια, τη σχετικότητα και τις αντιφάσεις του, την κρυμμένη πίσω όψη του, τα αφανή του θεμέλια και αποκαλύπτει έτσι το είναι. Και το είναι, που αποκαλύπτει ο Καραγκιόζης, δεν αντιπροσωπεύει μόνο την ταξική αλήθεια του δημιουργού του (ή τη διαμαρτυρία του δημιουργού απέναντι στον κόσμο), αλλά μέσ' από αυτή μια βασική πτυχή της νεοελληνικής μοίρας.

Πολιτιστικό Κέντρο-Αρχείο Γιάννη Σκαρίμπα

[...]Αυτό το «χαρτονόμουτρο», λοιπόν, που ξέρει τόσα, ανέχεται τόσα, και αποκαλύπτει τόσα, μεταξύ αστείου και καρπαζιάς, δεν μπορεί να μην αγγίξει την ψυχή του Σκαρίμπα, ο οποίος θεωρεί το γνησιότερο

είδος λαϊκού θεάτρου, αφού μέσα απ' αυτό εκφράζονται τα όνειρα και οι καημοί του λαού, ενώ οι ρίζες του βυζαίνουν στην αρχαία παράδοση της χώρας του. Και όχι μόνο τον αγγίζει, αλλά γίνεται και ο ίδιος **Καραγκιοζοπαίκτης**, δημιουργός δικών του πρωτοφανέρωτων **φιγούρων Καραγκιόζη**, μύστης του, που τον καλλιεργεί δημιουργικά με παραστάσεις και κείμενα.

[...]Κατά την Αναστασία Σελέκου “Ήταν τόσο μεγάλη η αγάπη του για τον **Καραγκιόζη**, που στα γεράματά του, όταν πήρε σύνταξη πια, άρχισε να δημιουργεί τις δικές του φιγούρες.”

“Εγώ έπαιζα για το κέφι μου στην πατρίδα μου, τη Χαλκίδα!”, εξομολογήθηκε κάποτε στη Μπέλλα Μηλοπούλου, ενώ ο **Μιχάλης Σταφυλάς** στη μονογραφία του για τον *Απλοέλληνα συν κιόλας απαράσημο Γιάννη Σκαρίμπα* στάθηκε και στη μεγάλη του “Αγάπη για τον Καραγκιόζη, μέσω του οποίου γοήτεψε μικρούς και μεγάλους θεατές του με την ευρηματικότητα των ηρώων του, τη σπιρτάδα του μυαλού του, και τα υπονοούμενα, που είναι συχνά σαρκασμός και κριτική της σύγχρονης κοινωνίας.

Την εποχή που τα ρεύματα της μοντέρνας ζωγραφικής κάνουν δυναμικά την παρουσία τους στον ελλαδικό χώρο, ο Σκαρίμπας, επηρεασμένος ίσως από τη στενή φιλία του με τον λογοτέχνη και ζωγράφο Φώτη Κόντογλου, αλλά και από την ίδια του την έφεση για τα εικαστικά, κατασκευάζει από τα πιο ευτελή και άχρηστα υλικά τις περίφημες φιγούρες του Καραγκιόζη, θέλοντας να αναδείξει με τον τρόπο του όλες τις αλήθειες αυτής της γνήσιας δημιουργίας του λαού, αλλά, κυρίως, και να διδαχθεί απ' αυτές.

Έτσι, όπως χειρίζεται τις αδέσποτες λέξεις, τη σύνταξη και την παράξενη μουσική της εκφραστικότητας ασυναρτησίας του προφορικού καθημερινού λόγου, που ακούγεται στην αντίπερα όχθη του Ευρίπου· όπως μαζεύει στα καφεενία λεκτικά σχήματα και έννοιες χωρίς καμία αξία, πλήθος στοιχείων, που μένουν έξω από τις διαδικασίες της τέχνης, για να τα ρίξει, πρώτη ύλη, στο αλλόκοτο εργαστήρι του και να φέρει στην επιφάνεια της ελληνικής λογοτεχνίας έναν αναπάντεχα νέο κόσμο λεκτικών εμπειριών· έτσι κάνει και με τις **καραγκιόζικες φιγούρες του**.

Στα συρτάρια, στην αυλή, στο πεζοδρόμιο, στον ψιλικατζή, τριγύρω στο σπίτι του, βρίσκει, ξετρυπώνει, σηκώνει από κάτω ένα σωρό παράταιρα και τυχαία υλικά, χαρτόνια, λαμαρίνες, σύρματα, βίδες, καρφιά, κουμπιά, χρωματιστές ζελατίνες περιτυλίγματος και φτιάχνει μ' αυτά τις φιγούρες και τα σκηνικά του. Και ενώ μαζεύει με πολύ ενδιαφέρον μικρο-αντικείμενα, μέλη αντικειμένων, εικονικά μικροστοιχεία του ευτελούς πλαστικού κόσμου, που τον περιβάλλει, για να τους δώσει άλλη χρήση και αξία· χρησιμοποιεί έτοιμο υλικό και ενσωματώνει στοιχεία βιομηχανικής παραγωγής στις κατασκευές του·

επιχειρεί εικαστικά λογοπαίγνια, ανάλογα εκείνων των γραπτών του, για να ειρωνευτεί και για να σχολιάσει· και φτιάχνει εικόνα με τη σύνθεση παράταιρων και άσχετων υλικών, που τα κάνει ο ίδιος αποδεκτά, ακούγοντας τη γλώσσα των αντικειμένων και δημιουργώντας τις φιγούρες που είναι αντικείμενα της πιο προωθημένης εικαστικής πρωτοπορίας.’’

Οι ίδιες φιγούρες εμφανίζονται και στα λογοτεχνικά του έργα, με μόνη διαφορά ότι εδώ είναι χάρτινες και σκιτσαρισμένες στις λευκές σελίδες των βιβλίων του. Έτσι, αφενός, έξω από το μοντερνιστικό πρόταγμα της ελληνικότητας, που κυριαρχεί τη δεκαετία του 1930 και έξω από κάθε αίτημα επιστροφής σε μια άδολη δημιουργία στο πλαίσιο της αναβιωμένης λαϊκής παράδοσης, ο Καραγκιόζης του Σκαρίμπα απλώνει το μακρύ του χέρι και γνέφει στους ρομαντικούς προγόνους του.

Όλα, λοιπόν, τα έργα του Σκαρίμπα, από το *Θείο Τραγί* μέχρι το *Βατερλώ δυο γελοίων*, τη *Μαθητευόμενη των τακουνιών* και το *Φυγή προς τα εμπρός* μεταφυτεύουν με θαυμαστό τρόπο το Θέατρο Σκιών στο σώμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας και μπορούν να θεωρηθούν θεατρικά έργα επί σκηνής, με τα αφηγηματικά μέρη να διαβάζονται ως σκηνικές οδηγίες στο περιθώριο των διαλόγων, έργα δαιμόνιου σκηνοθέτη, δραματουργού, ταυτισμένου με τους ήρωές του, συγγραφέα και ηθοποιού και θιασάρχη, Καραγκιόζη και Καραγκιοζοπαίχτη· και ο θίασος όλων των έργων του (δρα) ως αόρατος θίασος του νεοελληνικού θεάτρου.»

[*Η ελληνική κοινωνία και λογοτεχνία του Μεσοπολέμου, η ανανεωτική τάση και το έργο του Γιάννη Σκαρίμπα ως εκπροσώπου της νεοτερικότητας*, μεταπτυχιακή εργασία της Nazarenko Maryna (Μαρίνας Ναζαρένκο) με επιβλέπουσα Καθηγήτρια την Σωτηρία Σταυρακοπούλου, (Θεσσαλονίκη, 2016)]

III. Παπαγεωργοπούλου-Ιωαννίδη Χρυσούλα

Σε συνέντευξή της με την Τασία Σελέκου, που έχει ενταχθεί στο βιβλίο της *Για τον Γιάννη Σκαρίμπα 8 κείμενα & 1 συνέντευξη με την Τασία Σελέκου-Τσόπανου*, στο τελευταίο μέρος της συνέντευξής της η Τασία Σελέκου, αναφέρεται στο ζήτημα των καραγκιοζοφιγούρων του Γιάννη Σκαρίμπα (τον οποίο αποκαλεί “παππού” και εκείνος σε σημείωμά του «*αναθρεφτή μου*»), λέγοντας και ετούτα:

«Όταν ήμουν μικρή και ψάρευε μπροστά στον Νείλο, για μην βαριέμαι, μου έλεγε παραμύθια [...] δικά του. Με το γατο-σχολείο, που πηγαίνουνε ο μπαμπάς γάτος κι η μαμά γάτα και κάνανε αυτό ή εκείνο, ή για τον Καραγκιόζη. Ωρες ατέλειωτες να μου λέει για τον Καραγκιόζη... Τον αγαπούσε τόσο πολύ, που στο τέλος έβγαλε και βιβλίο.

Έκανε όλες τις φωνές, αλλά όταν άρχιζε να τραγουδάει – τι τραγούδαγε ο μπαρμπα-Γιώργης – εγώ του έλεγα “όχι όχι! Προχώρα!” και γέλαγε και

και συνέχιζε και του έλεγα “όχι! Δεν το θέλω!” Έκανε πολύ ωραία τις φωνές...

Δεν ξέρω αν το γνωρίζεις: τον είχανε καλέσει στο Κολωνάκι, **στο Πειραματικό Θέατρο, με όλες τις φιγούρες του και παρουσίασε το βιβλίο γνωστός караγκιοζοπαίχτης** – δεν θυμάμαι το όνομα. Ήταν μια ωραία βραδιά, με πάρα πολύ κόσμο.

Τους караγκιόζηδες τους είχε χαρίσει στη μάνα μου. Λέει σε ένα σημειώμά του: “...**σύζυλος ο Θίασος Σκιών ανήκει στη Βασιλική Καράμικε...**” Όταν όμως ο παππούς βρέθηκε σε μια δυσκολία, έβαλε μια **αγγελία “πωλείται”** στην τοπική εφημερίδα. Εγώ δεν το ήξερα. Δευτέρα πρωί έρχεται η **Κική Βρεττού, δικηγόρος** ήταν και συμμαθήτριά μου, και μου λέει: “Τασία, **αγόρασα τους караγκιόζηδες του παππού**, έκανα καλή τοποθέτηση;” Εγώ “έμεινα” εκείνη την ώρα. Ξαφνιαστήκα! Της απαντώ παγωμένη: “Τι να σου πω; Δεν ξέρω.” Εν τω μεταξύ θυμήθηκα το σημείωμα, το βρίσκω και πάω στο γραφείο της και της λέω: “Βρε Κική, ξέρεις, δεν θα το θυμήθηκε, ήταν της μάνας μου, να το σημείωμα, να σου δώσω τις **10.000** που του έδωσες και να τους πάρω.” Και αντί να μου πει “ναι, εντάξει, έχεις δίκιο...”, μου άνοιγε νομολογίες κτλ. Δεν μου τους έδωσε.

Κάποια στιγμή ο παππούς σκέφτηκε το λάθος που έκανε και **της κάνει μια μήνυση**. Αυτή έμενε στην Αθήνα τότε, έγινε προκαταρκτική εξέταση, **ήρθε εδώ η δικογραφία** να πάρουν καταθέσεις, και εκείνη για να απαλλαγεί από την ευθύνη και να μην έχει κάποιες συνέπειες σαν δικηγόρος, λέει: “Δεν τους αγόρασα εγώ, **τους αγόρασε ο αδερφός μου ο Κώστας**.” Μετά δεν ξαναέκανε μήνυση ο παππούς και πήγε η υπόθεση στο αρχείο. Στη συνέχεια ο αδερφός της ο Κώστας βρήκε τον **Ν. Χατζηγιάννη**, που ήτανε Πρόεδρος του Συλλόγου, [**Σύλλογος Φίλων Γιάννη του Σκαρίμπα**], του είπε ότι τους πουλάει. Τον Χατζηγιάννη τον βοήθησε η **Δημαρχία και η Νομαρχία, πήρε επιχορήγηση 500.000 δρχ. και έτσι αγόρασε τους караγκιόζηδες ο Σύλλογος**.

Εγώ έχω μόνο μία φιγούρα, της Έφης Μίχα. Της έχουμε βαφτίσει με τον παππού το παιδί της το πρώτο.»

ΙΧ. Σταμπούλου Συμεών

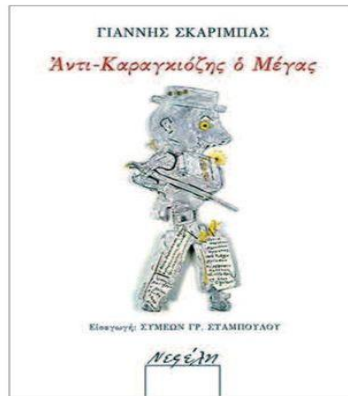
Μέρος των σκαριμπικών δημιουργιών για το Θέατρο Σκιών κοσμούν τις σελίδες του συγγράμματος **Αντικαραγκιόζης ο Μέγας**, που την από ΝΕΦΕΛΗΣ τελευταία (το 2014) και ιδιαίτερος καλαίσθητη εκδοτική εκδοχή του συγγράμματος προλογίζει ο **Φιλολογος-Ελληνιστής Συμεών Σταμπούλου**, ο οποίος σε – υπό τον χαρακτηριστικό τίτλο **Ο Αντι-Καραγκιόζης ο Μέγας τού Γιάννη Σκαρίμπα στο ΒΟΥΔΟΥΡ-ΜΠΕΡΝΤΕ της Χαλκίδας** – σχετική του ομιλία στο βιβλιοπωλείο

ΠΟΡΘΟΜΟΣ και στη συνέχεια δια των **Αγιαθυμιώτικων Νέων** κατατεθειμένης στο αναγνωστικό κοινό, μεταξύ άλλων σημείων:

‘Ο Άντι-Καραγκιόζης ο Μέγας του Γιάννη Σκαρίμπα στο ΒΟΥΔΟΥΡ-ΜΠΕΡΝΤΕ της Χαλκίδας

Χαιρετίζουμε απόψε την κυκλοφόρηση ενός ακόμη βιβλίου, και δη κομψότατου, στη σειρά των *Απάντων* του Γιάννη Σκαρίμπα, από τις εκδόσεις Νεφέλη.¹

Αντιχαιρετίζουμε πέρα για πέρα τον Αντικαραγκιόζη τον Μέγα, τα άτιθασα χαρτονόμουτρα της πιο μοντέρνας αισθητικής γραμμής, καμωμένα από ευτελή, άχρηστα υλικά του πολιτισμού των αποβλήτων. Ο Άντυ Γουόρχωλ θα ζήλευε αυτόν τον μάστορα της κοπτικής και ραπτικής, του μιμητικού αντίγραφου που δραπετεύει από το πρωτότυπο και τώρα «παίζει στο άγνωστο», αδέσποτο, χωρίς τον δημιουργό του. Ο Μπόμπ Γουίλσον που τόσο άρεσκειται σε παιχνίδια με ίσκιους, θα σκηνοθετούσε μία νέκυια εφρόσνη με ψυχές χορεύουσες πάνω στον θάνατό τους. Αντιχαιρετίζουμε τον Μεγαλέξανδρο με τα κομψά σιβάλια και τα χτυπητά τακούνια των κουτσαβιδιών. Την Φατιμέ του φανταστικού νεοκλασικού με θέα την παράγκα «άπεναντι» του κυρίου Καραγκιόζι-πουλου, θυμάτων και των δύο της αντιπαροχής και των οικονομικών σχεδιασμών. Αντιχαιρετίζουμε τους ίσκιους που νύωθηκαν κάποτε για να μάς δείξουν ότι «ή ζωή είν’ ένα όνειρο [...]». Στον ψεύτη κόσμο που βρέθηκε, ψεύτικα είναι τα δέντρα κι’ οι θάλασσες, ψέματα τα καράβια, οι άνεμοι, ψεύτρα ή αγάπη». «Όλα τα πράγματα – οι καιροί, οι τόποι, οι εποχές - ένας εξίσκιος θίασος υποστοτά

φωνή σάν από αντίχειρό του Κάτω Κόσμου, φωνές προ-

με τα λυχνάρια από τα πίσω της -όλη ή ώραία μας Ρωμιοσύνη [...]. Νά ο καπετάν-Γκρης (στο κατάφωτο) εκδικητής να προβαίνει. Και να ξεσπαθωμένα κι επίπεδα τα παλληκάρια του αράδα [...]. Πλάσματα του ψαλιδιού και της κόλλησης (καρφωτά σε ξυλαράκια) νάχουν τόσες χαρές και τόσα βάσανα, να έρωτεύονται ή να κλαίνε!. Η Ρωμιοσύνη μες’ στα θάμβη της. Το γένος τὸ αἰώνιο τῶν Ἑλλήνων...».

Ἄς πάμε λίγο πίσω. 1931. Δηγείται στὸν Κ. Μπαστιά: «Διάβαζα ἀπὸ μικρὸς λογιῆς-λογῆς βιβλία. Μυθιστορήματα λαϊκά, τὶς φυλλάδες τοῦ Καραγκιόζη [...]. Ἀνάξιος ἀνηψιὸς ἀρχιλήσταρχων θεῶν μου καὶ ἀπόγονος Σουλῶτων [...] μέχρι τῶν 16μου ἐτῶν, φόραγα φουστανελλά. Ἀλλὰ καὶ στρατιώτης, μέχρι τὰ 26μου (σὰν εὐζωνας) ἐπίσης φουστανελλά καὶ τσαρούχια».² Ἐπαναλαμβάνω: 1931. Ἐἶναι ἡ χρονιά πὸν γράφει τὸ πρῶτο τοῦ διηγήμα ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ Καραγκιόζη, «Ὁ Ἀυτοκράτωρ τῆς Κίνας».³ Ἡ εὐλογημένη ἡρα πὸν ἐκκολάπτεται τὸ *Θεῖο Τραγῖ*. Θεωρῶ ἀπίθνη γιὰ τὸν συγγραφέα νὰ ὑποπτεύεται, πέρα ἀπὸ τὴν ὁμολογημένη του ἀφοσίωση, τὴν προσήλωση στὸ Θέατρο τῶν ἰσκιῶν, αὐτὸ πὸν θὰ ἀκολουθήσει. Καλὰ-καλὰ δὲν τὸ ἔχομε ὑποπτεῖ οὔτε κι ἐμεῖς μέχρι σήμερα, ὀδόντα χρόνια μετὰ. Ἰσως, ἀκοίως ἐπειδὴ ἔχει διακοῦς στυμνοῦς

«Χαιρετίζουμε απόψε την κυκλοφόρηση ενός ακόμη βιβλίου, και δη κομψότατου, στη σειρά των *Απάντων* του Γιάννη Σκαρίμπα, από τις εκδόσεις Νεφέλη. Αντιχαιρετίζουμε πέρα για πέρα τον *Αντικαραγκιόζη τον Μέγα, τα άτιθασα χαρτονόμουτρα της πιο μοντέρνας αισθητικής γραμμής, καμωμένα από ευτελή, άχρηστα υλικά του πολιτισμού των αποβλήτων*. Ο Άντυ Γουόρχωλ θα ζήλευε αυτόν τον μάστορα της κοπτικής και ραπτικής, του μιμητικού αντίγραφου που δραπετεύει από το πρωτότυπο και τώρα “παίζει στο άγνωστο”, αδέσποτο, χωρίς τον δημιουργό του.»

Συνεχίζοντας τα λεγόμενά του ο Συμεών, εισχωρεί στον διηγηματικό κορμό των *Τριών άδειων καρεκλών*, όπου από το 1976 *Ο θεῖος μ’ απ’ τη Γκιώνα* επιβλητικός φιγουράρει, τονίζοντας εμφαντικά πως «εντός του περνοδιαβαίνει χωνεμένη ολόκληρη η νεοελληνική μας ιστορία, και ο νοών νοεῖτω. (Για του λόγου το αληθές) μεταφέρω, με ευλάβεια βιβλική, ως επιμύθιο τού ωραίου μας δράματος, μόνο μία περικοπή:

“Εκείνα τα παιδικίσια μου οράματα φωτίστηκαν με μίαν αράδα φλογίτσες. Μέσα σ’ ένα παραλληλόγραμμο τετράγωνο (απ’ **άσπρο κάμποτ**) φωτισμένο πρόβαλε – με τα λυχνάρια από τα πίσω της – όλη η ωραία μας Ρωμιοσύνη [...]. Να ο καπετάν Γκρης (στο κατάφωτο) εκδικητής να προβαίνει. Και να, ξεσπαθωμένα κι επίπεδα τα παλληκάρια του αράδα [...]. Πλάσματα του ψαλιδιού και της κόλλησης (καρφωτά σε ξυλαράκια) νάχουν τόσες χαρές και τόσα βάσανα, να ερωτεύονται ή να κλαίνε!. **Ἡ Ρωμιοσύνη μες στα θάμβη της. Το γένος τὸ αἰώνιο τῶν Ἑλλήνων...**” »

Στη συνέχεια, ο ομιλητής μεταφέρεται πίσω στον χρόνο, στα 1931, οπότε ο Σκαρίμπας «γράφει το πρώτο του διήγημα από τον κόσμο του Καραγκιόζη. Είναι *Ο Αυτοκράτωρ τής Κίνας* και η ευλογημένη ώρα που εκκολάπτεται το *Θείο Τραγί*. Θεωρώ απίθανο για τον συγγραφέα να υποπτεύεται, πέρα από την ομολογημένη του αφοσίωση, την προσήλωση στο **Θέατρο των ίσκιων**, αυτό που θα ακολουθήσει. Καλά καλά δεν το έχουμε υποπτευθεί ούτε κι εμείς μέχρι σήμερα, ογδόντα χρόνια μετά. Ίσως, ακριβώς επειδή έχει διαρκώς στημένους μπροστά του τους χάρτινους ήρωες και ακούει τη λαλιά τους, μπολιάζει και στους δικούς του ήρωες της τέχνης αυτής το φαρμάκι. Εννοώ ότι ο χαρακτήρας, λ.χ. του Μαριάμπα ή του Πιττακού, το ήθος, ο αυτοσαρκασμός, η ροπή προς την γκάφα, το ψέμα, η αυτοθυσία και η αναπόφευκτη ήττα, έρχονται όλα “ντρίτα” από το θέατρο Σκιών.»

Συμειών Σταμπουλού: «Χαλκίδα 28.8.2016

Γιάννης Σκαρίμπας. Ο φανοστάτης της εποχής μας.

[...]Ο “φανοστάτης” Σκαρίμπας ρίχνει φως στις σκοτεινές γωνιές όπου εξορίσαμε την φαντασία μας. Και την ανασύρει [...]μεγαλώνοντας τα όρια της ζωής και του πραγματικού.

Οι ήρωες του Σκαρίμπα βγαίνουν από τα “όρια” του κόσμου: από τα γεωγραφικά και λογοτεχνικά (Θερβάντες) μέχρι τα υπαρξιακά και μεταφυσικά. **Ήρωας των ηρώων του είναι ο Καραγκιόζης**. Κυνηγάει το όνειρο, τρέχει άλλοτε για να γλυτώσει από τον **Βεληγκέκα** (την **πραγματικότητα**) και άλλοτε για να δει την **Φατμέ**, τον έρωτα, το *Όνειρο στο κύμα* του Παπαδιαμάντη. Γιατί μόνο ο έρωτας δείχνει το σφιχταγκάλιασμα της ζωής. **Ο ήρώας του είναι σχεδόν πάντα εραστής**. Στο *Θείο τραγί*, στον *Μαριάμπα*, στο *Σόλο του Φίγκαρω*, στο *Βατερλώ δύο γελοίων*, στα ποιήματά του, στα θεατρικά του.»

«Ο Γιάννης στο *Θείο Τραγί* (1933), αυτός ο εξιλαστήριος αμνός, επανέρχεται δύο χρόνια μετά ως Πιττακός μεταμφιεσμένος σε **Ιωάννη Μαριάμπα**, δηλαδή έναν **Καραγκιοζοπαίκτη λαβωμένον ανεπανόρθωτα από την Μαριώ του**, την Φατμέ του ήρωά του. Μετά τον θάνατό του θα έλθει να την διεκδικήσει ο **πραγματικός Μαριάμπας**, ως Πιττακός, για να ολοκληρωθεί επί σκηνής το Βατερλώ των δυο γελοίων.

Η μόνη διαφορά είναι ότι οι φιγούρες εδώ, χάρτινες μέσα στις σελίδες του βιβλίου, σκιτσαρισμένες στις λευκές κόλλες του συγγραφέα, αντί της **πάμφωτης πάνας**, παίρνουν για τις ανάγκες του μυθιστορήματος ονόματα αστικά, παράξενα, αινιγματικά: Ταχράμπας, Μαχραμής, Μύγιος, Χαμόδρακας. Αλλά και εκείνον τον **μυστήριο Χαλκιδαίο που περιφέρεται στην πόλη κρατώντας έναν πετεινό κι ένα χαλασμένο ξυπνητήρι**. Δηλαδή, τι; Έχει χαλάσει ο χρόνος; Έχουν “ακινήσει” τα πράγματα; Θέλει να δώσει προς επισκευήν, ποιόν;, τον πετεινό; Λαλεί μήπως παράταιρα, εκτός χρόνου;

Το χαλασμένο ξυπνητήρι του **Καραγκιόζη** ανατρέπει την τάξη του κόσμου: η αμαξοστοιχία των εξήμισυ, λόγω βλάβης επίσης, βάνει ολοταχώς προς τα πίσω, πίσω στον χρόνο. Ο ταξιδιώτης ιεροσπουδαστής ξαναγίνεται νήπιο που μπουσουλάει στα τέσσερα, ο **Καραγκιόζης** σαλτάρει εγκαίρως απ' το τραίνο στο χωριό της Σιωπίας του, ενώ οι άλλοι “τραβάνε προς τη μαύρη τους μοίρα, με σύξυλους τραίνο, σιδηροδρομικούς και εισιτήρια... Θα εκτροχιαστούν μαζί κατακόρυφα, όξω απ' τη *διάσταση* του χρόνου”. Ιδού ο παράταιρος πετεινός του πανδαμάτορος χρόνου.

Η, άλλο παράδειγμα, μόνον ένας **Καραγκιόζης-Γεωπόνος** θα ισχυριζόταν σοβαροφανώς ότι λόγω της φυτονευρικής κυκλοθυμίας τους τα αρθρόκνημα φυτά μπορούν και περπατούν, να κάνουν πέρα δώθε το καθημερινό τους σουλάτσο. “Τι μου λέγεις, μπρε;”, απορεί ο Χα(ν)τζηαβάτης. “Που να σε θάψω!”, τον διαβεβαιώνει ο Καραγκιόζης. Η, θα έβλεπε τρεις καρέκλες να «ανεβοκατεβαίνουν στις νεροφούσκες του Εύριπου σαν που – ναυαγισμένοι – επνιγόνταν». ...]

Συμπεραίνω (κατά τι επικινδύνως): **Η πεζογραφία του Γιάννη Σκαρίμπα, όπως και μεγάλο μέρος της ποίησής του, μεταφυτεύουν, σαν τα αρθρόκνημα του γεωπόνου, με θαυμαστό τρόπο το Θέατρο Σκιών στο σώμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας: η θυμοσοφία των ηρώων, ο ανεκπλήρωτος έρωτας, τα δομικά στοιχεία του μύθου, η σκηνοθεσία στο εσωτερικό της πόλης, συνδράμουν σε αυτό. Η συνηγορία του αφηγητή στο *Μαριάμπας*: “Να η ζωή του (του Μαριάμπα) σαν ένας θίασος εξάισιος, κι αυτός πρωταγωνιστής των πραγμάτων. Είχε σταθεί αυτός πάντα **μαιτρ μες στις γκάφες του, μαέστρος της κάθε στραβωμάρας.**”**

Η εικόνα αυτή συχνάζει στα διηγήματα του 1933, όπως και στο *Βατερλώ δυο γελοίων*: “Εμένα η ήττα μού στάθηκε εξίσωση μαθηματική κάθε γκάφας, αποτέλεσμα ταμπεραμέντου μου κι έμπνευσης [...]. <H>μουν **μαιτρ γκαφαδόρος! Ήμουν μαέστρος του φάλτσου: τέλειος για να (πατώντας πισώκωλα) παρέλαυνα μ' αυτή την μπάντα στους δρόμους.**” Παράδειγμα γραφής χωρίς προηγούμενο.

Το υποπτεύεται, πρώτος, ο **Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος**. Το *άγημα νυχτερινής παρέλασης*, από το ομώνυμο διήγημα [της συλλογής *Ανύπαρκτο λιμάνι*] (που γράφεται τρίτο στη σειρά, ως φυσική συνέχεια των διηγημάτων του Σκαρίμπα *Ο κύριος του Τζακ και Η Ρεβάνς*), μια ναυτική νυχτερινή παρέλαση στην οδό **Βουδούρη στην Χαλκίδα, μετατρέπεται μπροστά στα έκπληκτα μάτια του ναύαρχου-Σκαρίμπα σε παρέλαση χαρτονόμουτρων** με επικεφαλής τον “κομψεπικόμψο πλωτάρχη-“σημαιοφοράκο”, γραμμή για το Κόκκινο Σπίτι, άγημα αλλόκοτο, ονειρικό, με την επιγραφή **κάτω από το κιγκλίδωμα του κρηπιδώματος ΒΟΥΔΟΥΡ-ΜΠΕΡΝΤΕ.**

[...]Ο Σωτήρης Γ. Ραπτόπουλος, στο εκτενές σημείωμά του *Ο μαθητευόμενος των νευρόσπαστων. Ο κόσμος και η γλώσσα του Καραγκιόζη στα πεζά, τα θεατρικά και τα ποιήματα του Γιάννη Σκαρίμπα*, τεκμηριώνει με πολλά παραδείγματα την **κυριαρχική παρουσία του Καραγκιόζη στη λογοτεχνία του Σκαρίμπα** και καταλήγει: “**Ο αναγνώστης βλέπει τον κύριο αφηγητή/συγγραφέα ως ένα λαλούν σημείο, έναν ζώντα κρίκο της κοινωνικής ζωής της νέας Ελλάδας με το λαϊκό θέατρο που την εικονίζει. Και μήπως δεν είναι έτσι; Δεν είναι ο Καραγκιόζης ένας βασικός έκφρασης της νέας Ελλάδας – και δεν είναι ο Σκαρίμπα ένας βασικός μετακενωτής του στο σώμα της ελληνικής λογοτεχνίας;**».

[*Αγιαθymiώτκα Νέα*, (Αρ, φύλλου 96, ΙΑΝ.-ΜΑΡ, 2015) Το κείμενο είναι επεξεργασμένη **μορφή ομιλίας** του Συμεών Σταμπουλού στο βιβλιοπωλείο Πορθμός (Χαλκίδα, 12 Γενάρη 2015).]

Κωνσταντίνος Κλ. Μπαϊρακτάρης
Χαλκίδα, 21 Ιανουαρίου 2021